

ელდარ ბუბულაშვილი
თბილისის სასულიერო აკადემია
თსუ ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა
და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი

კათოლიკე მისიონერები საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სიწმინდეების შესახებ

XVI-XVIII საუკუნეებში საქართველოში მოღვაწე კათოლიკე მისიონერებმა საინტერესო კვალი დატოვეს ქართველი ხალხის ცხოვრებაში. ქართველ კათოლიკეთა სულიერ მწყემსმთავრობასთან ერთად ისინი აქტიურ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და კულტურულ-საგანმანათლებლო მოღვაწეობას ეწეოდნენ. როგორც წყაროებით დასტურდება, მათ გულწრფელად უყვარდათ ის ერი და ქვეყანა, სადაც „ქრისტეს ვენახის საპატრონოდ იყვნენ ჩამოსული“. აღნიშნულის დასტურს წარმოადგენს სიცოცხლის ბოლო წლებში სამშობლოში დაბრუნებული, საქართველოში მრავალწლიანი მოღვაწეობით გატაცებული კათოლიკე მისიონერის – დონ კრისტოფორო დე კასტელის სიტყვები: „მრავალი წლის განმავლობაში საქართველო ჩემი სატრფო იყო“. კათოლიკე მისიონერები დაახლოებული იყვნენ თავიანთ მრევლთან, იზიარებდნენ მათ ჭირსა და ლხინს, დავრდომილებსა და ავადმყოფებს უფასოდ მკურნალობდნენ, გახსნილი ჰქონდათ სკოლები, სადაც ბავშვებს ასწავლიდნენ ხელობასა და წერა-კითხვას, სწავლაში წარჩინებულებს უმაღლესი განათლების მისაღებად აგზავნიდნენ რომში. ასეთი მოღვაწეობით მათ ადგილობრივი მოსახლეობის დიდი სიყვარული დაიმსახურეს. გარდა ამისა, საქართველოს მეფე-მთავრები და მართლმადიდებელი სასულიერო პირებიც მოწიწებითა და პატივისცემით ეპყრობოდნენ საქართველოში მოღვაწე კათოლიკე მისიონერებს. ისინი აქტიურად იყვნენ ჩართული ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაშიც. ცნობილია, რომ ქართველი პოლიტიკოსები ხშირად კათოლიკე მისიონერებს ევროპაში ელჩებადაც კი გზავნიდნენ. ბიზანტიის იმპერიის დამხობის შემდეგ (1453 წ.) საქართველო კათოლიკე მისიონერების მშვეობით ამყარებს ურთიერთობას ევროპასთან. მათი ხელშეწყობით საქართველოში აღწევდა დასავლეთ ევროპის კულტურა. საქართვე-

ლოში მისიონერთა მოღვაწეობის შედეგები აისახა რომში გაგზავნილ ვრცელ მოხსენებით რელაციებში და ჩვენი ქვეყნისადმი მიძღვნილ ნაშრომებში. ამ ნაშრომებიდან ყურადღებას იმსახურებს დონ კრისტოფორო დე კასტელის, არქანჯელო ლამბერტის, ავიტაბილეს, იოზეფ მარია ძამპის და სხვათა ნაღვაწი. მათ წერილობით ჩანაწერებში საინტერესო ცნობებია დაცული ჩვენი ქვეყნის პოლიტიკური, კულტურული და ეკონომიკური ცხოვრების შესახებ. იგი ძვირფასი წყაროა საქართველოს ისტორიისა და ქართული ეთნოგრაფიულ-ყოფითი მოვლენების შესასწავლად. მაგალითისათვის, თვალსაჩინოა დონ კრისტოფორო დე კასტელის ჩვენამდე მოღწეული ჩანახატები. მან უამრავი ჩანახატი შემოგვინახა ქართულ ეკლესია-მონასტრებზე. იგი მოხიბლული იყო მათი არქიტექტურული სტილით და მათ „საოცარი ტაძარი“ უწოდა (ვარძიელი (ბუბულაშვილი) 1998, 4).

ევროპელმა კათოლიკე მისიონერებმა თავიანთ ნაშრომებში დიდი ადგილი დაუთმეს საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში დაცული სიწმინდეების აღწერას. წყაროებით დასტურდება, რომ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში უძველესი დროიდან ინახებოდა ქრისტიანული სიწმინდეები, რომელთა შორის აღსანიშნავია უფლის კვართი, ღვთისმშობლის პერანგი, მაცხოვრის და ღვთისმშობლის თმები, ქრისტეს სამსჯავლი, ფიცარი ცხოველყოფელი ჯვრიდან, მაცხოვრის ხის თეფში ანუ პინაკი საიდუმლო სერობიდან, მაცხოვრის ეკლის გვირგვინის ნაწილი, ღვთისმშობლის სარტყელი, იოანე ნათლისმცემლის, წმ. გიორგის წმინდა ნაწილები, თომა მოციქულის თავის ქალა, მადლის ქვა, წმ. მარინესა და წმ. კვირიკეს მკლავი და მრავალი სხვა წმინდა ნაწილი. ჟამთა სიავისა და ეკლესია-მონასტრების დარბევის გამო წმინდა ნაწილების უმეტესობა დაიკარგა. რაც გარეშე მტერს გადაურჩა, საბჭოთა ათეისტურმა რეჟიმმა შეიწირა. გადარჩენილი სიწმინდეების მცირე ნაწილი ეკლესია-მონასტრებშია დავანებული, ხოლო დიდი ნაწილი მუზეუმშია განთავსებული (ვარძიელი (ბუბულაშვილი) 1998, 4).

როგორც აღინიშნა, საქართველოს ეკლესიის წმინდა ნაწილების შესახებ საინტერესო ცნობებია დაცული XVI-XVIII საუკუნეებში საქართველოში მოღვაწე ევროპელ კათოლიკე მისიონერთა ჩანაწერებში. ამ მხრივ, გამორჩეულია დონ კრისტოფორო დე კასტელის, არქანჯელო ლამბერტის, იოზეფ მარია ძამპის, ფრანგი მოგზაურის – ჟან შარდენის

და სხვათა შრომებში. როგორც ჩანს, ისინი ადგილობრივი სასულიერო პირებისა და მოსახლეობისგან აგროვებდნენ ცნობებს მათ მიერ აღწერილი სიწმინდეების შესახებ (ბუბულაშვილი 2007, 19).

წყაროებით დასტურდება, რომ საქართველოში მოღვაწე კათოლიკე მისიონერები დიდი მოწიწებით ეპყრობოდნენ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სიწმინდეებს. უფრო მეტიც, ზოგიერთმა მისიონერმა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია ახალი წმინდა ნაწილებით გაამდიდრა (ვარძიელი (ბუბულაშვილი) 1998, 4). ცნობილია, რომ პორტუგალიელმა ავგუსტინელმა ბერმა ამბროზიო დუშ ანჟუშმა დიდი ამაგი დასდო 1624 წელს შირაზში, შაჰ-აბას პირველის ბრძანებით, არაადამიანური მეთოდით წამებულის – წმ. დიდმოწამე ქეთევან დედოფლის წმინდა ნაწილების მოძიებას. დიდი რისკის ფასად, მან ქეთევანის წმინდა ნაწილები საგულდაგულოდ მოიძია და გადამალა. ამბროზიო დუშ ანჟუშმა 1628 წელს საქართველოში ჩამოსვლისას ქეთევან დედოფლის თავის ქალა და მკლავის ნაწილი, რომელსაც ხორცი შენარჩუნებული ჰქონდა, მის შვილს, მეფე თეიმურაზ პირველს (1606-1648 წწ.) გადასცა. მისივე ხელშეწყობით, წმ. დიდმოწამე ქეთევანის წმინდა ნაწილები მოხვდა ინდოეთის ქალაქ გოაში და გრასას კათოლიკურ მონასტერში, ბელგიის ქალაქ ნამიურის ციხე-სიმაგრეში და ევროპის სხვადასხვა კუთხეში. მანვე წმ. ქეთევანის წამებას, დედოფალს ის პირადად ახლოს იცნობდა, მიუძღვანა ნაშრომი – „ნამდვილი ცნობები უბრწყინვალესი დედოფლის ქეთევანის სახელოვან მოწამებრივ სიკვდილზე სპარსეთის სამეფოს მთავარ ქალაქ შირაზში, შაჰ აბასის ბრძანებით, 1624 წლის 22 სექტემბერს“, რომლითაც პირველმა გააცნო ევროპას ქართველი დედოფლის თავდადება მართლმადიდებლური ქრისტიანული სარწმუნოებისათვის. იგი თვითმხილველი იყო დედოფლის წამების სცენებისა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ამბროზიო დუშ ანჟუშის ცნობებს წმ. ქეთევან დედოფლის შესახებ პირველხარისხოვანი წყაროს მნიშვნელობა აქვს. სწორედ მისი ცნობები დაედო საფუძვლად ზოგიერთ ქართულ და ევროპულ ენებზე ქეთევან დედოფლის წამებისადმი (მცირე ხნის შემდეგ) მიძღვნილ თხზულებებს. მკვლევარების მიერ დადგენილია, რომ მეფე თეიმურაზის დედისადმი მიძღვნილი პოემა „წამება ქეთევან დედოფლისა“, სხვა მასალებთან ერთად, ამბროზიო

დუშ ანჟუშის ცნობებს ეყრდნობა. მეფე თეიმურაზი დედოფლის წამების ცნობებს უნდა გასცნობოდა საქართველოში ამბროზიო დუშ ანჟუშის მოღვაწეობის დროს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მის ცნობებს ფასდაუდებელი მნიშვნელობა ენიჭება. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ამბროზიო დუშ ანჟუში მოითხოვდა რომის პაპისაგან მისი წმინდანად აღიარებას, რაც ვერ განხორციელდა იმის გამო, რომ წმ. ქეთევან დედოფალი აღესრულა როგორც მართლმადიდებელი ქრისტიანი.

ცნობილია აგრეთვე, რომ ევროპაში მოგზაურობის დროს 1715 წელს სულხან-საბა ორბელიანს საქართველოში ჩამოუტანია სიწმინდეების ნაწილი. რომში ყოფნის დროს, როგორც თვითონ აღნიშნავს, „წმიდა პაპამ წმიდის ჯვარის ნაწილი, წმიდა კლემენტოს მოწამის თავი და სხვა მრავალი ნაწილი უბოძა“, სამწუხაროდ, ამ სიწმინდეთა შემდგომი ბედი ჩვენთვის უცნობია (ვარციელი (ბუბულაშვილი) 1998, 5).

XVII საუკუნის 30-50 -იან წლებში საქართველოში მოღვაწე კათოლიკე მისიონერები საინტერესო ცნობებს გვაწვდიან საქართველოში უფლის კვართის არსებობის შესახებ, თუმცა აღნიშნავდნენ, რომ მათ თვალთ იგი არ უნახავთ.

ხობის მონასტრის სიწმიდეთა შესახებ, მათ შორის იქ დაცული ღვთისმშობლის კვართზე, ცნობებს გვაწვდის XVII საუკუნის მეორე ნახევარში მოღვაწე კათოლიკე მისიონერი იოზეფ მარია ძამპი, რომელიც თითქმის ორი ათეული წლის განმავლობაში სამეგრელოში თეატინელთა მისიონის პრეფექტი იყო. რომის პაპისადმი გაგზავნილ მოხსენებებში ძამპი დაწვრილებით აღწერს საქართველოს ეკლესიის სასულიერო პირთა მდგომარეობას, ამხელს მათ ნაკლოვანებებს. მის მოხსენებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მართლმადიდებელი ეკლესიის წირვალოცვისა და საეკლესიო დღესასწაულების აღწერას. ზოგჯერ იოზეფ მარია ძამპის შეხედულება მართლმადიდებელი ეკლესიის მიმართ კრიტიკულია, მაგრამ მასში მოიპოვება ისეთი ცნობები, რომლებიც საინტერესოა იმდროინდელი სარწმუნოებრივ ვითარების გასაანალიზებლად.

იოზეფ მარია ძამპმა სამეგრელოში სასულიერო მოღვაწეობის დროს საქართველოს შესახებ დაწერა თხზულება, რომელიც მან 1672 წლის შემოდგომაზე გადასცა სამეგრელოში სტუმრად მყოფ ფრანგ მოგზაურს – ჟან შარდენს. მან საქართველოსა და აღმოსავლეთის

ქვეყნებში მოგზაურობის შესახებ გამოაქვეყნა საინტერესო ნაშრომი, რომელსაც თან დაურთო იოზეფ მარია ძამპის შრომაც. იოზეფ მარია ძამპი ცალკე თავს უძღვნის სამეგრელოს ეკლესია-მონასტრებში დაცული სიწმინდეების აღწერას. იგი გაცემული იყო, რომ სამეგრელოში ბევრი წმინდა ნაწილი ინახებოდა, „რომლებიც მათ, პირველ ყოვლისა, მიიღეს იმ დროს, როცა აქ ქრისტიანობა ყვაოდა და მათ მთავრებს კავშირი ჰქონდათ კონსტანტინოპოლის იმპერატორებთან, რომლებიც მათ ბევრ რელიქვიას უგზავნიდნენ საჩუქრად“ (შარდენი 1975, 132). იოზეფ მარია ძამპის თხზულებიდან მოყვანილი ციტატიდან კარგად ჩანს, რომ იგი ღრმა ცოდნას ამჟღავნებს იმ ქვეყნის ისტორიის შესახებ, სადაც ის მოღვაწეობდა. როგორც ჩანს, იგი, ადგილობრივ პირთა დახმარებით, გარკვეულ ცნობებს აგროვებდა საქართველოს წარსულის შესახებ, რაც მის შრომას ნამდვილად ატყვია. იოზეფ მარია ძამპი ზედმიწევნით, თითქმის წყაროების დონეზე, იცნობს საქართველოში, კერძოდ კოლხეთში, ქრისტიანობის გავრცელების ისტორიას (ბუბულაშვილი 2007, 143).

იოზეფ მარია ძამპის აზრით, საქართველოში წმინდა ნაწილები სხვადასხვა გზით ხვდებოდა. აღნიშნულის შესახებ იგი წერს: „ეს რელიქვიები მათ მიიღეს აგრეთვე ქალაქის (კონსტანტინოპოლის ე. ბ.) სასულიერო პირთაგან, რომლებიც ცდილობდნენ, ეს ხალხი ღვთისმოსაობაში განემტკიცებინათ, და ბოლოს, რელიქვიები მიიღეს იმ წმინდა მამათაგან, რომელნიც თურქების მიერ კონსტანტინოპოლის აღების შემდეგ მაჰმადიანთა ტირანიისაგან თავის დასაღწევად სამეგრელოში გადმოიხვეწნენ და გაიფანტნენ მეზობელ ქვეყნებში“. ადგილობრივ საერო და სასულიერო პირთა ცნობებზე დაყრდნობით, იოზეფ მარია ძამპი აღნიშნავს: „ამბობენ, რომ მაშინ (მხედველობაშია ბიზანტიის იმპერიის დამხობა – 1453 წელი ე. ბ.) კოლხიდაში ჩამოვიდაო ერთი არქიეპისკოპოსი, თან ჩამოიტანაო ერთი მტკაველის ოდენა ნაჭერი – ძელი ჭეშმარიტი (ფრანგული ფუნტი რვა დიუმზე რამდენადმე დიდი) და კვართი, რომელიც, მათი თქმით, ღვთისმშობელს ეკუთვნოდა“ (შარდენი 1975, 133).

იოზეფ მარია ძამპის მოტანილი ციტატიდან ჩანს, რომ იგი ახმოვანებს იმ დროისათვის სამეგრელოს მოსახლეობაში გავრცელებულ ცნობებს – ხობის ტაძარში დაცულ სიწმინდეთა საქართველოში ჩამოსვენების შესახებ. მისივე გადმოცემით, საქართველოში მყოფი კათოლიკე პატრები საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სიწმინდეებს

მოწიწებით თაყვანს სცემდნენ. იოზეფ მარია ძამპი დაწვრილებით აღწერს ხობის მონასტერში დასვენებულ ღვთისმშობლის კვართს: „ტილო, რომლისგანაც იგი არის შეკერილი, ყვითელი ფერისაა, აქა იქ დაჩითულია ყვავილებით და მოქარგულია ნემსით. სიგრძით იგი რვა რომაული მტკაველის ოდენაა, განით კი – ოთხის. აქვს ერთი მტკაველის სიგრძის მოკლე მკლავები და ვიწრო საყელო. მეც მინახავს იგი ხობის ეკლესიაში, სადაც ის ინახება. აქვე მას უნახავს სხვა სიწმინდეებიც: „ძვირფასი ქვებით მოოჯვილ ოქროს ლუსკუმაში ვნახე გამხმარი მკლავი, როგორც ამბობენ, ეს არის წმ. მარინეს მკლავი, ვნახე აგრეთვე წმ. კვირიკეს მკლავი და ოქროთი თუ ვერცხლით შემკული სხვა წმინდათა ნაწილები“. იოზეფ მარია ძამპის გადმოცემით, ღვთისმშობლის კვართი ინახებოდა ვერცხლის ყვავილოვანი სამკაულებით შემკულ ებაზონის ყუთში. მისივე ცნობით, ამავე ყუთში ყოფილა პატარა კოლოფი, რომელშიც მაცხოვრის წვერის რამდენიმე ღერი და შოლტი იყო, რომლითაც ის იგვემა. ეს ყუთი სამეგრელოს მთავრის ბეჭდით იყო დაბეჭდილი. „როდესაც ეს რელიქვიები გვაჩვენეს – აღნიშნავს იოზეფ მარია ძამპი – ისინი ნოხებზე დააწყვეს და, რამდენადაც ჩვენ დიდი მოწიწებით და თაყვანისცემით ვეხებოდით და ვიღებდით მათ, იმდენად მეგრელები გულგრილად ეკიდებოდნენ ამ რელიქვიებს. ისინი უფრო ლუსკუმის ოქრო-ვერცხლის მორთულობას აფასებდნენ, ვიდრე წმინდა ნაწილებს, რადგან რელიქვიები მრავლად მოეპოვებათ“ (შარდენი 1975, 156).

იოზეფ მარია ძამპის ზემოთ აღნიშნული ცნობა მრავალმხრივ საინტერესოა. ერთ მხრივ, იგი ცდილობს, ახსნას, თუ რა გზით აღწევდა საქართველოში ქრისტიანული სიწმინდეები, ხოლო, მეორე მხრივ, ასახელებს მაცხოვრის სახელთან დაკავშირებულ ისეთ წმინდა ნაწილებს, რომლებიც სხვა წერილობით წყაროებში არ მოგვეპოვება. ამ მხრივ, მის ცნობას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება (ვარძიელი (ბუბულაშვილი) 1998, 5).

ხობის მონასტრის სიწმინდეების შესახებ ცნობა აგრეთვე დატყუალია არქანჯელო ლამბერტის ნაშრომში – „სამეგრელოს აღწერა“. არქანჯელო იოზეფ მარია ძამპამდე – 1633 წლიდან 1653 წლამდე – სამეგრელოს მისიონის პრეფექტი იყო. იგი მოკლედ აღნიშნავს, რომ ხობის ეკლესიაში „აჩვენებენ ღვთისმშობლის პერანგს“, რომელსაც ადგილობრივი მკვიდრნი „დიდ პატივს სცემენ“.

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სიწმინდეთა შესახებ საინტერესო ცნობებს გვაწვდის 1633-1654 წლებში მოღვაწე კათოლიკე მისიონერი დონ ქრისტოფორო დე კასტელი. თავის ნაშრომში - „ცნობები და აღბოძრები საქართველოს შესახებ. მან თავისი მოღვაწეობის დიდი ნაწილი გურიასა და სამეგრელოში გაატარა. მისი მემკვიდრეობა იმითაცაა მნიშვნელოვანი, რომ კასტელმა მრავალი ჩანახატი შემოგვინახა ქართველთა ყოფა-ცხოვრების, ეკლესია-მონასტრების, ისტორიული პირების შესახებ (ბუბულაშვილი 2007, 144-145). მისი ჩანახატებიდან ყურადღებას იქცევს ხობის, მოქვის, დრანდის და სხვა ქართული ტაძრები. მის მიერ ხობის ტაძრის სურათს ამშვენებს წარწერა: „შიგნით, ლამაზად მორთული თალის ქვეშ, შემონახულია სათაყვანებელი რელიქვიები, ჩვენი უფლისა და ღვთის დედის, ქალწულის მარიამის კვართები“ (კასტელი 1976, 176). დონ ქრისტოფორო დე კასტელის აღნიშნული ცნობა, რომ ხობის ტაძარში ღვთისმშობლის კვართთან ერთად ინახება უფლის კვართი, რა თქმა უნდა, სინამდვილეს არ შეესაბამება, მაგრამ XVII საუკუნის შუა ხანებისათვის ასეთი ცნობის არსებობა მაინც საინტერესოა, რადგან, რუსული წყაროების მიხედვით, თითქოს XVII საუკუნის 20-იან წლებში შაჰ აბას პირველს კვართი მცხეთიდან გაუტანია და მალევე რუსეთის მეფისათვის საჩუქრად გაუგზავნია. უზუსტობისა და ანაქრონიზმის მიუხედავად, დონ ქრისტოფორო დე კასტელის ცნობით დასტურდება, რომ უფლის კვართი არავის გაუტანია და იგი კვლავ საქართველოს კუთვნილებდა (ბუბულაშვილი 2007, 144-145).

ხობის სიწმინდეთა შესახებ დონ კრისტოფორო დე კასტელი დაასკვნის, რომ „ეს რელიქვიები, შესაძლებელია, ძველია, ამიტომ ღირსეულადაა შენახული ერთ მთაზე. ამ მხარეში ის დიდად პატივცემულია და უფრო სადიდებელი იქნებოდა უფლისათვის, რომ ის წაეღოთ ჭეშმარიტ ქრისტიანთა შორის. ამისათვის დრო კი მქონდა... მაგრამ ვერ შევასრულე იტალიაში ჩემი გამგზავრების გამო. ეს შესაძლებელია იმათთვის, ვინც იქ ახლა მივა“ (კასტელი 1976, 177). სხვა ადგილას კასტელი აღნიშნავს, რომ ღვთისმშობლის კვართი „...ბერძნებმა მოიტანეს (სარკინოების მიერ) კონსტანტინოპოლის აღების შემდეგ, ეს ჩანს იმ წარწერიდან, რომელიც შემონახულია ამ საუნჯესთან ერთად „. თუ რა წარწერას გულისხმობს კასტელი, ჩვენთვის უცნობია, თუკი შესაძლებელია

კუბოზე არსებულ წარწერას გულისხმობს, ასეთ ცნობას ეს წარწერა არ შეიცავს (ბუბულაშვილი 2007, 145).

დასავლეთ საქართველოში ანდრია პირველწოდებულის მოღვაწეობასთან დაკავშირებით საინტერესო ცნობას გვაძლევს XVII საუკუნის 70-იან წლებში საქართველოში მყოფი ფრანგი მოგზაური ჟან შარდენი. მისი გადმოცემით, ბიჭვინთაში არსებული მთავარი საკათედრო ტაძარი ანდრია პირველწოდებულის სახელობისა ყოფილა, რადგან მან ამ კუთხის მოსახლეობა ქრისტიანობაზე მოაქციაო. მისი ცნობის მიხედვით, ბიჭვინთაში ანდრია მოციქულის სახელზე აგებულ სამნავიან ეკლესიაში „სიცოცხლეში ერთხელ ჩამოდის თითოეული კათოლიკოსი ან პატრიარქი (დასავლეთ საქართველოსი ე. ბ.) ყველა ეპისკოპოსის თანხლებით წმინდა ზეთის დასამზადებლად, რომელსაც ისინი მირონს უწოდებენ“ (შარდენი 1975, 156). ჟან შარდენის აღნიშნული ცნობა ფრიად ყურადსაღებია. იგი, ადგილობრივი მოსახლეობის მონათხრობზე დაყრდნობით, აღნიშნავს, რომ ბიჭვინთაში არსებული ეკლესია თურმე ანდრია პირველწოდებულს აუშენებია. ჟან შარდენი გადმოგვცემს ერთ საინტერესო ფაქტს. მისი აღწერით, ბიჭვინთაში არსებული ანდრია პირველწოდებულის „ეკლესიის წინ დგას მარმარილოს სვეტი, საიდანაც, ღვთის განგებით, ამ წმინდა მოციქულის სიკვდილით დასჯის დროს მდულარე წყლის ნაკადი გადმოღვრილა. ამ ნაკადის დინება შეუჩერებია რამდენიმე კაცს ამ წმინდანისადმი ვედრების ძალით. ასეთი სასწაულის შემდეგ ხალხი ამ წმინდანისადმი განსაკუთრებულ მოკრძალებას იჩენს. სვეტის წინ გავლის დროს მუხლს იდრეკენ და ემთხვევიან მას“ (შარდენი 1975, 157).

ამავე ტაძრის შესახებ იმავე ცნობას გვაძლევს დონ ქრისტოფორო დე კასტელი. იგი საგანგებოდ ჩერდება ტაძრის წინ აღმართული ანდრიას სვეტის აღწერაზე, ბოლოს კი დასძენს, რომ „დროის ამაოებამ გასაოცარი სვეტის თავყვანისცემა ვერ შეანელა“ (კასტელი 1976, 172). ჟან შარდენისა და დონ ქრისტოფორო დე კასტელის აღნიშნული ცნობები რეალობასთან ახლოს დგას. XV საუკუნის 70-იანი წლებიდან დასავლეთ საქართველოს, ანუ აფხაზთა საკათალიკოსოს, გამოყოფის შემდეგ, მისი მწყემსმთავარი ბიჭვინთაში ანდრია პირველწოდებულის სახელობის საყდარში იჯდა (ბუბულაშვილი 2007, 145).

კათოლიკე მისიონერები: არქანჯელო ლამბერტი, ჯუზეპე ჯუდიჩე მილანელი, მოგზაური ჟან შარდენი და სხვები საინტერესო ცნობებს გვაწვდიან ილორის წმინდა გიორგის ტაძრის რწმენა-წარმოდგენების შესახებ. ამ გადმოცემებს ჟან შარდენი სკეპტიკურად უყურებდა, არქანჯელო ლამბერტი კი საკუთარ თვალსაზრისს არ აფიქსირებს. მათი გადმოცემით, რომელიც ადგილობრივი მოსახლეობის მონათხრობს ეყრდნობა (გარდა ამისა, თვითონაც თვითმხილველები იყვნენ მომხდარი ფაქტისა), ყოველწლიურად, 10 ნოემბერს, გიორგობის წინა ღამეს მრევლისგან დაფარულად წმინდა გიორგი ხარს იჭერს და ეკლესიაში ამწყვდევს. ღამისთევით მოსულ ხალხს ლოცვასთან ერთად სურს სასწაული იხილოს. საღამოთი კი ამ კუთხის მთავარი, კათოლიკოსის, ეპისკოპოსისა და სამოგადოების თანხლებით, შედის ეკლესიაში, ათვალიერებენ, რომ ხარი არსად იყოს დამალული, შემდეგ კი საგანგებოდ კეტავენ კარებს, მთავრის ბეჭდით დასმულს. მეორე დღეს კი მოდიან, აღებენ კარებს და ეკლესიიდან გამოჰყავთ წმინდა გიორგის მოყვანილი ხარი. შემდეგ გაიყვანდნენ მას ეკლესიის გარეთ, დაკლავდნენ და გაინაწილებდნენ. შეწირული ხარის ხორცს წვრილად ანაწილებდნენ და ხალხს ურიგებდნენ, ის უებარ სამკურნალო საშუალებად მიაჩნდათ. რქები და შეწირული ხარის ხორცის ნაწილი სამეგრელოს მთავრის კუთვნილება იყო. დაკლული ხარის რქებს მთავარი შეამკობდა ძვირფასი ქვებითა და ოქროთი. დღესასწაულის დროს აღნიშნული რქებით მთავარი წმინდა გიორგის სადიდებლად ღვინოს შესვამდა (ლამბერტი 1938; შარდენი 1975, 197; ჯუდიჩე მილანელი 1964, 108).

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სიწმინდეების გარდა, კათოლიკე მისიონერები თავიანთ ნაშრომებში საინტერესო ცნობებს გვაწვდიან საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელების, ეპარქიების, სასულიერო პირების შესახებ. ამ მხრივ, საინტერესოა რამდენიმე წლის წინ იტალიურიდან თარგმნილი არქანჯელო ლამბერტის ნაშრომი „წმინდა კოლხეთი“ (ლამბერტი 2020, 59–67).

კათოლიკე მისიონერების ნააზრევში დააწვრილებით აღწერილია საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წეს-ჩვეულებები, რელიგიური დღესასწაულები და სხვა. უნდა აღინიშნოს, რომ, მართალია, ზოგჯერ მათი თვალსაზრისი საქართველოს ეკლესიის ტრადიციების მიმართ კრიტიკულია, მაგრამ მათში პოზიტიური შეხედულებებიც მოიპოვება.

გამოყენებული ლიტერატურა

- ბუბულაშვილი, ელდარ. 2007. *საქართველოს ეკლესიის სიწმინდეები*. თბილისი.
Bubulashvili, Eldar 2007. *Saqartvelos eklesiis siwmindeebi*. Tbilisi.
- ვარძიელი, ელდარ (ბუბულაშვილი ელდარ), 1998. *კათოლიკე მისიონერები ქართული ეკლესიის სიწმინდეების შესახებ*, გაზეთი „საბა“, №3 (36). თბილისი.
Vardzieli, eldar (Bubulashvili eldar), 1998. *Katolike misionerebi qartuli eklesiis siwmindeebis shesaxeb*, gazeti „Saba“, №3 (36). Tbilisi.
- კასტელი, დონ კრისტოფორო. 1976. *ცნობები და ალბომი საქართველოს შესახებ. ტექსტი გაშიფრა*, თარგმნა, გამოკვლევა და კომენტარები დაურთო ბეჟან გიორგაძემ. თბილისი.
Kasteli, don Kristoforo 1976. *Cnobei da albomi saqartvelos shesaxeb*. teqsti gashifra, targmna, gamokvleva da komentarebi daurto bejan giorgadzem. Tbilisi.
- ლამბერტი არქანჯელო 1938. *სამეგრელოს აღწერა*. ტფილისი.
Lamberti, Arqandjelo 1938. *Samegrelos arwera*. Tfilisi.
- ლამბერტი, არქანჯელო. 2020. *წმინდა კოლხეთი*. იტალიურიდან თარგმნა გიორგი ცქიტიშვილმა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, განმარტებები და საძიებლები დაურთო დავით მერკვილაძემ. თბილისი.
Lamberti, Arkanjelo 2020. *Wminda Kolxeti*. italiuridan targmna Giorgi cqitishvilma, teqsti gamosacemad moamzada, gamokvleva, ganmartebebi da sazieblebi daurto davit merkvilazem. Tbilisi.
- შარდენი, ჟან. 1975. *მოგზაურობა სპარსეთსა და აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებში (ცნობები საქართველოს შესახებ)*, ფრანგულიდან თარგმნა, გამოკვლევა და კომენტარები დაურთო მზია მგალობლიშვილმა. თბილისი.
Shardeni, Jan 1975. *Mogzauroba sparsetsa da armosavletis sxva qveynebshi (cnobei saqartvelos shesaxeb)*, frangulidan targmna, gamokvleva da komentarebi daurto Mzia mgaloblishvilma. Tbilisi.
- ჯუდიჩე მილანელი, ჯონ. 1964. *წერილები საქართველოზე XVII საუკუნე*. იტალიური ტექსტი თარგმნა, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო ბეჟან გიორგაძემ. თბილისი.
Judice Milaneli, Jon. 1964. *Werilebi saqartveloze XVII saukune*. italiuri teqsti targmna, winasityvaoba da sheniShvnebi daurto Bejan giorgadzem. Tbilisi.

Catholic Missionaries on the Relics of the Georgian Orthodox Church

European Catholic missionaries who worked in Georgia during the 16th–18th centuries provide important records about the holy relics of the Georgian Orthodox Church. Examining their accounts reveals how missionaries documented and influenced the veneration and distribution of these relics. The works of Don Cristoforo de Castelli, Arcangelo Lamberti, Giuseppe Maria Zampì, Jean Chardin, and others are particularly noteworthy. They gathered information from local clergy and the population, offering a unique perspective on the role of Catholic missionaries in shaping the history of Georgia’s holy relics.

These sources show that Catholic missionaries respected the Georgian Orthodox Church’s relics and, at times, brought new relics, enriching the collection.

The Portuguese Augustinian monk Ambrosio dos Anjos played a major role in locating the holy relics of the martyr, Saint Queen Ketevan the Great Martyr, who was executed by order of Shah Abbas I in Shiraz in 1624. Demonstrating resourcefulness and bravery, he carefully concealed her relics at great personal risk. Upon arriving in Georgia in 1628, Ambrosio dos Anjos presented the skull and part of Queen Ketevan’s arm to her son, King Teimuraz I. Through his efforts, the holy relics of Saint Queen Ketevan were brought to the city of Goa, India; the Catholic monastery of Grassa; the fortress of Namur, Belgium; and various regions of Europe. He thereby introduced Europe to the self-sacrifice of the Georgian queen for the Orthodox Christian faith.

During his travels in Europe in 1715, Sulkhani-Saba Orbeliani brought several relics to Georgia. These included a fragment of the Holy Cross gifted by the Pope, the skull of Saint Clement the Martyr, and others.

Catholic missionaries also described and traced the origins of Georgian relics, such as the Robe of the Lord and the Virgin Mary’s garment.

Beyond information on relics, Catholic missionaries recorded important details about the spread of Christianity in Georgia. They wrote about the number of dioceses, the clergy, religious customs, festivals, and rituals. Their records are a valuable source for Georgian Church history.

Keywords: *Relics, Queen Ketevan, Missionaries, Grassa*